

Nr 183.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående rörelsekapital för statens domänverk; given Stockholms slott den 10 mars 1923.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Sven Linders.

Utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 10 mars 1923.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Linders följande:

Jag anhåller nu att få förelägga Kungl Maj:t frågan angående rörelsekapital för statens domänverk.

Då jag den 8 januari 1923 i statsrådet anmälde de ärenden rörande utgifterna för kapitalökning för budgetåret 1923—1924, som *Bihang till riksdagens protokoll 1923. 1 saml. 147 häft. (Nr 183.)*

angingo jordbruksdepartementet, yttrade jag beträffande nämnda fråga, att, såsom chefen för finansdepartementet tidigare samma dag vid behandlingen av inkomsterna omförmält, det vore avsett att förelägga innevarande års riksdag förslag angående beredande av rörelsekapital för statens domänverk, men att, då berörda förslag ännu icke förelåge i det skick, att det kunde redan i statsverkspropositionen framläggas för riksdagen, särskild proposition därom senare torde få avlätas; och hemställde jag, att i avvaktan härpå Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å riksstaten för budgetåret 1923—1924 bland utgifter för kapitalökning, att täckas av andra statsinkomster än lanemedel, under rubrik »Statens affärsverksamhet» till rörelsekapital för statens domänverk beräkna ett anslag av 10,000,000 kronor. Denna hemställan blev av Kungl. Maj:t bifallen.

Frågan om beredande åt domänverket av rörelsekapital berördes av chefen för finansdepartementet redan i dennes yttrande till statsrådsprotokollet den 7 januari 1922 angående beräkningen av statens inkomster för tiden 1 januari—30 juni 1923. I sagda yttrande framhölls nämligen, att såsom rörelsekapital för domänverket syntes kunna användas 5 miljoner kronor av de för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark avsedda medel, den s. k. markinköpsfonden.

*Promemoria
av finansde-
partementet
den 26
februari 1922.*

Frågan blev sedermera föremål för ytterligare behandling i en inom finansdepartementet utarbetad promemoria den 26 februari 1922.

I sagda promemoria framhölls till en början, hurusom domänverket icke hade sig tilldelat något särskilt rörelsekapital, utan att såsom sådant användes driftöverskott för föregående år, varav följt, att inlevereringarna till statsverket av driftöverskottsmedel betydligt försenats. Sålunda hade av driftöverskottet för år 1919, 22.3 miljoner kronor, ett belopp av 16.9 miljoner kronor då ännu icke inbetalts till statsverket och av överskottet för år 1920, 26.4 miljoner kronor, dittills icke levererats något alls. Beträffande det sistnämnda beloppet, 26.4 miljoner kronor, vore dock att märka, att den uraktlättna levereringen av beloppet ifråga i väsentlig grad föranletts därav, att virkeslikvider på grund av beviljade betalningsansänd eller bristande betalningsförmåga hos köparna icke kunnat inflyta.

Domänverket saknade emellertid icke tillgångar, som utöver överskottsmedlen skulle kunna disponeras såsom rörelsekapital. För sådant ändamål skulle i viss mån kunna användas behållningarna å markinköpsfonden samt förnyelsefonden för återväxtkostnader. Behållningarna å dessa båda fonder, vilka utgjordes, den förstnämnda av utav riksdagen beviljade anslagsmedel till inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark samt köpeskillningar för försålda smärre kronolägenheter och den sistnämnda av årliga avsättningar av domänfondens bruttointkomster, uppgingo vid 1921 års utgång, enligt av domänstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 december 1921 angående inkomsterna

från statens domäner under år 1922 lämnad uppgift, till icke mindre än omkring 18 miljoner kronor, vilket belopp i berörda skrivelse förutsattes komma att vid årsslutet i sin helhet vara inestående å giroräkning i riksbanken.

Då emellertid domänverket befunde sig i det läge, att verket ej kunde fullgöra levereringarna till statsverket av föregående års driftöverskott, under det att medel, tillhörande markinköps- och förnyelsefonderna till högst betydande belopp i regel inestode å giroräkning i riksbanken, syntes starka skäl tala för att genom anlåtande av dessa fonder i viss mån tillgodose domänverkets behov av stadigvarande rörelsekapital. Detta syntes lämpligen kunna ske sålunda, att Kungl. Maj:ts medgäve domänstyrelsen rätt att såsom rörelsekapital för domänverket använda ifrågakvarande fonders medel i den mån desamma icke behövde hållas disponibla för täckande av utgifter under den närmaste tiden för de ändamål, fonderna vore avsedda att fylla.

En annan utväg att till viss grad förskaffa domänverket tillgång till rörelsekapital vore den av chefen för finansdepartementet i hans yttrande till statsrådsprotokollet den 7 januari 1922 antydda, nämligen att från markinköpsfonden för sådant ändamål definitivt fränskilja ett visst fixerat belopp, som sedermera kunde så småningom i mån av tillgång på medel bringas upp till en sådan storlek, att det kunde fylla verkets behov av rörelsekapital.

Vid 1921 års slut utgjorde behållningen å markinköpsfonden omkring 9 miljoner kronor, vari dock ej inräknats det å 1915 års riksstat anvisade anslag å 1 miljon kronor till inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark m. m., som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 19 november 1914 av statskontoret ännu icke utbetalats till domänstyrelsen, utan fortfarande funnes reserverat.

Det syntes, som om behov av att för markinköp hava reserverat ett så stort belopp som 9 miljoner kronor näppeligen kunde föreligga, utan syntes det vara tillräckligt att för sådant ändamål hålla tillgängligt ett belopp av omkring 5 miljoner kronor.

I syfte att bereda domänverket ett fast rörelsekapital torde alltså till en början, förutom nyssberörda reservation å 1 miljon kronor, kunna från markinköpsfonden avskiljas ett belopp av 4 miljoner kronor. För vidtagande av en dylik åtgärd syntes emellertid riksdagens medgivande böra inhämtas.

Över sagda promemoria lät chefen för finansdepartementet infordra yttrande av domänstyrelsen. I utlåtande den 14 mars 1922 anförde styrelsen, bland annat, följande.

*Yttrande av
domänstyrelsen
den 14
mars 1922.*

Orsakerna till de försenade inlevereringarna av domänverkets driftöverskott vore flera. En anledning hade berörts i promemorian, däri hänvisats till beviljade betalningsanstånd åt vissa och bristande betalningsförmåga hos andra virkesköpare. Domänstyrelsen ville dock framhålla en ytterligare orsak, som måhända i ännu högre grad givit anledning till den uraktlättna inbetalningen, och denna orsak vore att söka i själva sammansättningen av driftöverskottet. Detta utgjordes nämligen endast till en mindre del av kontanta medel. Till sin huvudsakliga del bestode överskottet av utestående fordringar samt virkeslager och proviant, vilka tillgångar givetvis icke vore av beskaffenhet att kunna inlevereras till statsverket.

Att överskottet över huvud kunnat påverkas av nämnda faktorer berodde

på det för domänverket gällande bokföringssystemet. Enligt detta skulle nämligen i styrelsens huvudbok upptagas såsom inkomst köpeskillingen för under året försålt virke, ehuru denna köpeskillning förfölle först under det följande året. Likaledes skulle såsom tillgångar upptagas nedlagda avverknings- och förädlingskostnader å vid årsskiftet ineliggande oförsålt virke samt vid samma tidpunkt beräknade kostnader för proviantförrådet.

I vilken grad dessa icke inlevereringsbara tillgångar påverkat driftöverskottet, framginge av följande sammanställning, som utvisade storleken av utstående fordringar, virkeslager och proviantförråd vid utgången av åren 1919 och 1920:

	^{31/12} 1919	^{31/12} 1920
Utestående fordringar	36,423,733: 71	31,270,593: —
Virkeslager	5,284,681: 68	7,440,068: 12
Proviantförråd	137,148: 36	35,515: 29
	Säger kronor 41,845,563: 75	38,746,176: 41

Förestående poster å inkomstsidan i domänstyrelsens huvudbok — i runt tal 40 miljoner kronor — kunde, såsom förut framhållits, icke inlevereras till statsverket förr än de förvandlats till kontanta medel, vilket i gynnsammaste fall inträffade under senare hälften av påföljande år. Domänstyrelsen ville dock fästa uppmärksamheten på att icke ens de kontanta medlen utan vidare kunde såsom överskottsmedel överlämnas till statsverket. I första rummet måste de tjäna till rörelsekapital för domänverket, vidare borde de finnas tillgängliga för styrelsen för täckande av utgifter, som förnyelse- och markinköpsfonderna vore avsedda att fylla, och slutligen måste de vara disponibla för tillhandahållande åt vederbörande ecklesiastiska boställshavare av dem författningsenligt tillkommande andelar av skogsförsäljningsmedel. Först, sedan dessa ändamål tillgodosetts, hade domänstyrelsen ansett sig kunna taga under omprövning, huruvida någon del av de kontanta medlen — vilka innestode huvudsakligast å domänstyrelsens giroräkning men även, för tillgodoseende av länsstyrelsernas behov av rörelsekapital för utgifter för statens domäner, i icke oväsentlig omfattning å statsverkets giroräkning — kunde inlevereras till statsverket.

Att domänstyrelsen trots de senare årens penningknapphet likväl kunnat överlämna till statsverket en del av 1919 års överskott, ägde sin förklaring däri, att styrelsen i avsevärd utsträckning använt de fonderade medlen till rörelsekapital.

För avhjälpan av de vidrörda olägenheterna kunde olika vägar tänkas. Vilken väg borde väljas, berodde på det mål, man ville vinna. Därest man önskade åstadkomma verklig ordning i redovisningen och överskådlighet i budgetärt hänseende, borde sådana åtgärder vidtagas, att räkenskapsårets hela driftöverskott kunde till statsverket inlevereras. Men förutsättningen därför vore, antingen att domänverkets bokföring omlades efter kassaprincipen eller att verket bereddes så stort rörelsekapital, att jämväl de i driftöverskottet ingående icke kontanta medlen kunde inlevereras. Enär den förra vägen, särskilt med hänsyn till statsbokföringen i övrigt, icke syntes vara framkomlig, torde för vinnande av nämnda mål enda möjligheten vara, att domänverket bereddes därför erforderligt rörelsekapital. Genom en sådan anordning skulle

frågan lösas på ett för alla intresserade parter tillfredsställande sätt. Domänverket skulle genom bibehållande av gällande bokföringsprinciper kunna framlägga ett driftresultat, som utgjorde ett uttryck för den verkliga behållningen av årets verksamhet, och ändock vara i tillfälle att såsom ett helt redovisa årets bokförda överskott. De myndigheter, som medverkade vid uppgörandet av statsverkets budget, skulle kunna vinna större överskådlighet i sitt arbete och smidigare kontroll över att ett affärsdrivande verks medel inflöte.

Den invändning, som kunde göras mot denna anordning, nämligen att det skulle vara oegentligt att inleverera jämväl inkomstrester och i virkeslager bundna belopp syntes icke vara av betydelse. Därest de i driftöverskottet ingående inkomstrester icke skulle komma att helt inflyta, komme ju icke inflytande del av dessa att under därpåföljande år upptagas såsom utgift. Beträffande virkeslagren komme i näst avgivande bokslut avräkning att ske mellan lagrens ingångs- och utgångsvärden, allt åstadkommande vederbörlig förändring i nästkommande driftöverskott.

Den enda väg, som sålunda ledde till målet, vore enligt styrelsens förmenande beredande av rörelsekapital för domänstyrelsen.

I fråga om rörelsekapitalets storlek ville styrelsen framhålla, att det borde så tillmätas, att det satte styrelsen i stånd att oberoende av växlande konjunkturen omedelbart efter bokslutet, sålunda omkring den 1 juni varje år, inbetala hela det närmast föregående årets driftöverskott. För detta ändamål syntes rörelsekapitalet böra beräknas täcka i första rummet det sammanlagda beloppet av utestående fordringar, virkeslager och proviantförråd — under normala år beräknat till 20 miljoner kronor — och vidare de till omkring 10 miljoner kronor beräknliga driftkostnaderna under tiden från överskottets inbetalning till statsverket till köpeskillningarnas inflytande i augusti och september månader.

Funne man sig åter böra frångå kravet på hela driftöverskottets inleverering vid bokslutet och endast vilja sätta domänverket i stånd att inleverera inkomsterna, allteftersom de inflöte, krävdes givetvis ett snävare tillmätt rörelsekapital. Då detta endast skulle täcka domänverkets och länsstyrelsernas behov för de löpande utgifterna ävensom virkeslagrets värde, syntes i ty fall ett rörelsekapital av 15 miljoner kronor vara tillfyllest.

Mot det i förenämnda promemoria omnämnda förslag att såsom rörelsekapital använda förnyelse- och markinköpsfonderna, i den mån dessa icke vore för avsedda ändamål för närmaste tiden erforderliga, hade styrelsen intet att erinra.

Av chefen för finansdepartementet har vidare i ärendet dels hörts statskontoret dels ock beretts fullmäktige i riksgäldskontoret tillfälle till yttrande.

Statskontoret har i yttrande den 12 april 1922 anfört i huvudsak följande:

*Yttrande av
statskontoret.*

»I budgetredovisningarna fr. o. m. år 1919 har tillämpats den principen, att som affärsverkens överskott bokförts de belopp, som under budgetåret inbetalts till statskontoret, och enligt vad som framgår av årets statsverksproposition är nu avsett, att överskotten hädanefter genomgående skola i riks-

staten upptagas med de belopp, som beräknas kunna under budgetåret till statsverket inlevereras. Med dessa ändrade regler för beräkning och bokföring av driftöverskotten är tidpunkten, när överskottet för ett visst räkenskapsår inleveras till statsverket, icke längre av samma betydelse som tidigare. Det för statsregleringen viktiga är, att affärsverken bliva i tillfälle att under budgetåret inbetala de i riksstaten såsom för budgeten påräkneliga inkomster upptagna beloppen, men däremot mera oväsentligt, till vilket eller vilka räkenskapsår överskottet hänför sig. För befordrande av reda och översiktlighet i statens räkenskapsväsende är det dock önskvärt, att icke inlevereringarna av överskotten avsevärt försenas av brist på förlagsmedel.

I fråga om storleken av det för domänverket behövliga rörelsekapitalet kan statskontoret dock icke dela domänstyrelsens uppfattning, att detta bör tillmätas så, att det möjliggör inbetalning av även den del av det bokföringsmässiga överskottet, som motsvarar utestående fordringar. En dylik inleverering skulle innebära, att domänverket till statskontoret förskotterade medel, som verket självt ännu icke uppburit, en oegentlighet, som synes så mycket mera opåkallad som enligt vad nyss framhållits de bokföringsmässiga överskotten icke äro bestämmande vid statsregleringen, och det ur denna synpunkt icke är av särskild vikt att nämnda överskott omedelbart efter bokslutet varda till statskontoret inbetalda. Domänstyrelsens alternativa förslag, att rörelsekapitalet skulle motsvara medelsbehovet för bestridande av löpande driftsutgifter och för täckande av de å virkeslagret nedlagda kostnaderna, finner däremot statskontoret åtminstone principiellt riktigt.

Vad angår frågan, på vad sätt rörelsekapital skall kunna beredas domänverket, måste statskontoret obetingat biträda den i den remitterade promemorian framlagda åsikten, att markinköpsfonden och förnyelsefonden, böra, i den mån de icke behöva hållas likvida för nära förestående utgifter, tagas i anspråk för ändamålet. Detta är ju också i överensstämmelse med allmän praxis inom det enskilda affärslivet, där ett företags fonderade medel oftast användas i rörelsen, i stället för att motsvarande kapitalbehov eljest måste fyllas genom anskaffande av nytt kapital. — — — — —

Utöver de belopp, som torde kunna beräknas tillgängliga av nämnda fonder och varom någon utredning icke nu föreligger, lär, om rörelsekapital skall beredas domänverket i den omfattning i det föregående angivits, ett särskilt anslag bliva erforderligt, vars storlek dock på grund av vad nyss anförts icke nu kan angivas. Det synes dock vara anledning att tillmäta anslaget tämligen snävt, enär för domänverket, vars inkomster i väsentlig grad inflyta först på sensommaren eller hösten, behovet av rörelsekapital egentligen gör sig gällande under årets förra hälft, vilket gör, att rörelsemedel, om de tillmätas för rikligt, kunna komma att innestå oanvända under resten av året.

Statskontoret anser sig emellertid böra ifrågasätta, huruvida systemet med uteslutande fasta anslag för rörelsekapital till affärsverken kan anses fullt lämpligt. Förhållandena vid domänverket äro nyss berörda, och även vid andra verk skulle kunna tänkas, att behovet av rörelsekapital så nedgår, att härtill anslagna medel delvis bliva obehövliga. Även om detta kan motvägas därigenom att verket underlåter att lyfta eventuellt anvisade kapitalökningsanslag, kan dock inträffa, att medel innestå utan användning hos affärsverken

samtidigt som staten för fyllande av sitt medelsbehov måste verkställa upplåning. Det ligger i sakens natur, att ett affärsverks behov av förlagsmedel kan visa betydande variationer såväl uppåt som nedåt, och det vore därför önskligt, om det nuvarande stela systemet kunde göras smidigare och möjliggöra en anpassning efter behovet. Om affärsverken i någon form så att säga erhöle kredit hos riksgäldskontoret intill vissa belopp, skulle de kunna till riksgäldskontoret inleverera överflödiga medel och likaledes vid behov få kassaförstärkning intill det bestämda beloppet. Man skulle ju även kunna tänka sig, att affärsverken, liksom nu statskontoret, skulle äga att till riksgäldskontoret för förvaltning överlämna till rörelsekapital anslagna medel under tider, då de icke äro härtill behöfliga, liksom givetvis att efter rekvisition återbekomma dem. Då det ligger i affärsverkens eget intresse att icke använda sig av mera kapital, än vad som är erforderligt, eftersom verkens avkastning ställes i förhållande till det under året i medeltal disponerade statskapitalet, föreställer sig statskontoret, att frågan om beredande av tillräckligt rörelsekapital för affärsverken skulle lättare vinna sin lösning, om för ändamålet anvisade medel icke ovillkorligen måste av verken permanent och i sin helhet disponeras.»

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava i skrivelse till chefen för finansdepartementet den 8 juni 1922 till en början lämnat en på uppgifter från vederbörande affärsverksstyrelser grundad redogörelse över post- och telegrafverkens samt statens järnvägars och vattenfallsverks rörelsekapital samt vidare anfört följande.

Yttrande av riksgäldsfullmäktige den 8 juni 1922.

Av sagda redogörelse framginge, att beträffande nämnda verk frågan om beredande av rörelsekapital i huvudsak vore ordnad genom anvisandet av särskilda anslag och disponerandet av pensionsfonders och andra fonders fria medel. Med de anordningar, som sålunda blivit vidtagna, hava fullmäktige funnit nämnda verk böra vara i stånd att i behörig tid till statsverket inleverera sina överskott. Något ytterligare behov av rörelsekapital för sagda verk syntes fullmäktige ej föreligga.

I fråga om domänverket däremot läge frågan om rörelsekapital i ett annat läge, i det att särskilda anslag saknades för ändamålet och inga pensionsfundsmedel stode till förfogande. Verkets bokföringsmässiga överskott utgjordes till väsentliga delar av icke likvida tillgångar.

Enligt vad fullmäktige av statskontoret under hand inhämtat, hade ämbetsverket med det framförda uppslaget till omläggning av det dittillsvarande systemet i fråga om rörelsekapital för flertalet av de affärsdrivande verken ej avsett ändring i dittills gällande bestämmelser i berörda hänseende, utan endast velat ifrågasätta, att vid behov av ytterligare rörelsekapital dylikt skulle beredas genom direkt medverkan av riksgäldskontoret. För att bilda sig en bestämd uppfattning i denna fråga erfordrades emellertid först en närmare utredning, vilken enligt fullmäktiges mening borde omfatta frågan i hela dess vidd. En sådan utredning torde dock ej lämpligen kunna ske genom riksgäldskontorets försorg, i varje fall ej i detta sammanhang. Därest skäl skulle anses föreligga för verkställande av en dylik utredning, som utan tvivel skulle hava en ej ringa principiell betydelse, torde,

i avvaktan på dess slutförande, kunna anstå med åtgärder för beredande av rörelsekapital åt domänverket. Skulle däremot en sådan utredning icke komma till stånd, kunde enligt fullmäktiges uppfattning frågan om domänverkets rörelsekapital lämpligen lösas på sätt statskontoret ifrågasatt, d. v. s. att markinköpsfonden och förnyelsefonden, i den mån de icke behövde hållas likvida, toges i anspråk för ändamålet och därutöver, om så erfordrades, ett mindre, fast anslag anvisades.

*Yttrande av
domänstyrelsen
den 13
december
1922.*

I förnyat yttrande till chefen för finansdepartementet den 13 december 1922 har domänstyrelsen uttalat sig om det av statskontoret väckta förslaget om beredande åt domänverket av kredit i riksgäldskontoret.

Domänstyrelsen, som funne statskontorets förslag synnerligen beaktansvärt, hölle dock före, att frågan först borde bliva föremål för närmare utredning, helst som styrelsen i annat sammanhang komme att göra framställning om införande av ränteberäkning för i statens verk nedlagt kapital. För den skull syntes det styrelsen lämpligt, att riksräkenskapsverket erhöles i uppdrag att i samråd med vederbörande verk verkställa utredning angående lämpligaste sättet för beredande av rörelsekapital åt de affärsdrivande verken.

I anslutning till vad statskontoret och riksgäldskontoret anfört förordade styrelsen, att, i avvaktan på sagda utrednings slutförande, markinköps- och förnyelsefonderna, i den mån så befunnos erforderligt och lämpligt, finge tillsvidare användas såsom rörelsekapital för domänverket.

*Yttrande av
riksräkenskapsverket.*

Riksräkenskapsverket har på anmodan av chefen för finansdepartementet den 15 december 1922 avgivit yttrande i ärendet.

Riksräkenskapsverket har framhållit, att ämbetsverket vore av den åsikten, att det normala behovet av rörelsekapital för affärsfonderna borde täckas medelst av riksdagen beviljat anslag till kapitalökning, på samma sätt som ett privat affärsföretags soliditet krävde, att det icke saknade eget rörelsekapital, men ämbetsverket hyste å andra sidan den uppfattningen, att det sålunda bildade fasta rörelsekapitalet icke borde tilltagas alltför rundligt och i allt fall icke så, att det täckte mera än vad som under normala förhållanden vore erforderligt. För vad därutöver kunde behövas, syntes i första hand böra anlitas disponibla medel tillhörande sådana fonder som domänstyrelsens mark- och förnyelsefonder. Dock borde givetvis tillses, att dessa medel icke droges från sitt egentliga ändamål i de fall, då de därtill behövdes. Särskilt ville riksräkenskapsverket avstyrka förslaget att definitivt avskilja viss del av domänverkets markfond, då denna fonds medel behövdes för att genom inköp av ny skogsmark på ett lämpligt och affärsmässigt sätt avrunda redan befintliga skogsparker. Det borde därför enligt riksräkenskapsverkets mening icke bliva tal om att annat än för någon tid framåt använda markfonden såsom rörelsekapital.

Riksräkenskapsverket tillstyrkte vidare den av statskontoret föreslagna åtgärden för att bereda ett affärsverk ytterligare rörelsekapital, näm-

ligen att nämnda verk skulle erhålla en viss kredit, vilken åtgärd stode i full överensstämmelse med inom affärsvärlden övligt anlåtande av bankkredit. Vad beträffade det penninginstitut, hos vilket dylik kredit borde öppnas, låge det kanske närmast till hands att tänka på riksbanken, men, då möjligen de hinder, som där mötte i avseende å obetydligheten av riksbankens kreditivfond (15,000,000 kronor) och obenägenheten för att engagera riksbanken i sådana affärer vore svåra att övervinna, anslöte sig riksräkenskapsverket tillsvärdare till statskontorets förslag om utverkande av kredit hos riksgäldskontoret.

Om tillräckligt stort rörelsekapital bereddes affärsverken, kunde det emellertid oftare än tillförenå inträffa, att dessa verk vissa tider av året komme att ligga inne med tillfälligtvis obehövlige kontanta tillgångar. Det kunde då bliva svårt för verkens styrelser att i de föreskrivna statistiska tabellerna redovisa skälige avkastning på hela det disponerade kapitalet, då enligt kungl. kungörelsen den 23 oktober 1915 (nr 400) affärsverksstyrelserna vore skyldige att hava sina kontanta, för omedelbart förestående utgifter icke behövlige behållningar, där det utan väsentlig olägenhet kunde äga rum, insätta å giroräkning i riksbanken, som å sådan räkning icke gäve någon ränta. Det måste nämligen, enligt riksräkenskapsverkets mening, fasthållas såsom ett statsfinansiellt intresse av största betydelse, att kravet på affärs- mässig skötsel ständigt oförminskat vidhölls gent emot statens affärsverk, och man kunde icke, på samma gång man krävde affärsässig avkastning, stänga eller inskränka möjligheten för vederbörande att åstadkomma sådan affärsässighet. Det borde därför stadgas, att styrelserna för de ämbets- verk, som handhade statens affärsverksamhet, skulle hava skyldig- het att tillse, att deras kontanta, för omedelbart förestående utgifter icke behövlige behållningar bleve tillfälligt placerade på det med hänsyn till såväl trygghet som ränteavkastning fördelaktigaste sätt. Kunde detta icke ske på det sätt, att riksbanken i dylikt fall undantagsvis lämnade ränta, och icke heller så, att riksgäldskontoret mottog på för bägge parter antagliga villkor vissa belopp till förräntning, så återstode alltid möj- ligheten att anlita enskilda bankinrättningar med av Kungl. Maj:t godkänd bolagsordning. Riksräkenskapsverket ville i sådant avseende fästa upp- märksamheten på, att det av ämbetsverket förordade förfaringsättet icke strede mot bestämmelserna i förutnämnda kungörelse den 23 oktober 1915. Den skyldighet, som i denna kungörelse stadgades för penningförvaltande allmänna verk och inrättningar samt av Kungl. Maj:t tillsatta kommittéer och kommissioner att insätta kontanta tillgångar å giroräkning i riksbanken, vore nämligen uttryckligen begränsad till fall, där icke andra stadganden meddelats. I full överensstämmelse därmed skulle ett stadgande komma att stå, varigenom statens affärsdrivande verk undantoges från kungörelsens tillämpningsområde, och hade sådant undantag redan skett, då Kungl. Maj:t den 21 januari 1916 förordnade, att medel, tillhörande statens vattenfallsverks förnyelsefonder, skulle, i den mån vattenfallsstyrelsen så prövade lämpligt, överlämnas till riksgäldskontoret för förvaltning och förräntning.

Statskontorets förslag, att affärsverken skulle, liksom statskontoret, äga att till riksgäldskontoret för förvaltning överlämna till rörelsekapital an-
Bihang till riksdagens protokoll 1923. 1 saml. 147 häft. (Nr 183.)

slagna medel under tider, då de icke vore för nämnda ändamål behövlige, biträdde riksräkenskapsverket och hemställde tillika, att, då förräntningen skedde inom samma penninginstitut, hos vilket krediten öppnats, det skulle så ordnas, att samtliga medel, som affärsverket funne icke vara behövlige för omedelbart förestående utgifter eller för inleverering till statskontoret av överskottsmedel, överlämnades för förvaltning och förräntning till riksgäldskontoret.

De frågor, som sålunda väckts, hade emellertid en alltför stor räckvidd för att på den korta tid, som återstode, innan proposition i huvudfrågan borde för 1923 års riksdag framläggas, kunna i hela sin omfattning avhandlas. Riksräkenskapsverket måste fördenskull inskränka sig till att behandla frågan i vad den avsåge domänverket, för att senare efter utredning inkomma med förslag beträffande de övriga affärsverkens rörelsekapital.

För att bedöma frågan om domänverkets behov av rörelsekapital hade riksräkenskapsverket från domänstyrelsen införskaffat en promemoria i ämnet, varav framgått, att behovet av rörelsekapital på det hela fortfarande uppskattades till 30 miljoner kronor, varav endast 5 miljoner kronor ansåges kunna mera konstant täckas genom användning av mark- och förnyelsefondernas disponibla medel. Riksräkenskapsverket hade emellertid i anslutning till statskontoret redan uttalat, att rörelsekapitalet utan olägenhet kunde delas i ett fast rörelsekapital och ett löpande kreditiv. Det fasta rörelsekapitalet borde av naturliga skäl icke sättas alltför högt, utan syntes med hänsyn till de stora belopp, som utan tvivel åtminstone tillsvidare kunde för ändamålet disponeras ur mark- och förnyelsefonderna begränsas till 10 miljoner kronor. Detta kunde icke rimligtvis betecknas såsom otillräckligt, om domänstyrelsen såsom fyllnad i form av löpande rörelsekapital erhöle kredit hos riksgäldskontoret. Riksräkenskapsverket föreställde sig för övrigt, att behovet av förslag till permanent virkeslager, vilket i förutnämnda promemoria tillsammans med permanent förskott till flottledsföreningar, fonder m. m. beräknats till 12 miljoner kronor, skulle i framtiden minska, då domänstyrelsen bleve i tillfälle att återgå till att sälja virket på rot, vilket torde betingas av den rådande svårigheten för staten att avsätta det stora rörelsekapital, som erfordrades för avverkning och lagring med därav följande möjligheter till förluster.

För det till fast rörelsekapital behövlige beloppet, 10 miljoner kronor, erfordrades anslag å riksstaten. Riksräkenskapsverket ville emellertid fästa uppmärksamheten på, att statsregleringen icke därmed betungades, då domänstyrelsen faktiskt redan för fyllande av rörelsekapitalbehovet tillgodofört sig mer än dubbelt detta belopp från de föregående årens överskottsmedel, vilka medel i mån som de lösgjordes ur lager m. m. skulle inlevereras till statsverket. Statsverket hade alltså rätt att fordra, att, så snart anslaget till fast rörelsekapital blivit å riksstaten tillgängligt, ett däremot svarande belopp av överskottsmedlen från 1919 och 1920 skulle inlevereras till statskontoret. Frågan inskränkte sig således i detta fall till en kvittningsåtgärd.

Om domänstyrelsen erhöle ett fast rörelsekapital å 10 miljoner kronor, borde det för tillfälliga behov avsedda rörelsekapitalet behöva högst uppgå till 20 miljoner kronor och således kreditivet hos riksgäldskontoret kunna begränsas till nämnda belopp.

Om emellertid dessa förmåner beviljades, borde å andra sidan den fordran kunna ställas på domänstyrelsen, att, såsom styrelsen själv angivit, styrelsen skulle omedelbart, sedan den kommit i åtnjutande av anslaget till kapitalökning och till rätt till kredit hos riksgäldskontoret, till statsverket inleverera icke blott ett belopp motsvarande anslaget, utan allt överskott, som enligt dess avslutade räkenskaper tillkomme statsverket.

Fullmäktige i riksgäldskontoret, som ånyo beretts tillfälle att yttra sig i ärendet, hava i skrivelse till chefen för finansdepartementet den 1 mars 1923 i huvudsak anfört följande.

Riksgäldsfullmäktiges yttrande den 1 mars 1923.

Under erinran att den av fullmäktige i deras föregående yttrande ifrågasatta allmänna utredningen ännu icke verkstälts, finge fullmäktige framhålla, att stora svårigheter mötte att intaga någon principiell ståndpunkt till föreliggande fråga om rörelsekapital för domänverket. Det syntes emellertid fullmäktige, som om tillräckliga skäl knappast föreläge att instämna i riksräkenskapsverkets förslag, att rörelsekapitalet skulle göras så stort, att domänverkets samtliga överskottsmedel kunde till statsverket inlevereras under budgetåret 1923—1924, vilket skulle medföra behov av en kredit i riksgäldskontoret å intill 20 miljoner kronor. I frågans outredda skick syntes det fullmäktige, som om det vore lämpligare att bestämma berörda kredit till högst ett belopp, som motsvarade vad som utöver det i statsverkspropositionen beräknade kapitalökningsanslag å 10 miljoner kronor till rörelsekapital för statens domänverk och den av chefen för finansdepartementet i hans anförande angående statsinkomsterna för tiden 1 juli 1923—30 juni 1924 omförmälda, av domänstyrelsen i utsikt ställda inleverering av domänverkets överskottsmedel å 8 miljoner kronor ävensom 5 miljoner kronor av förnyelsefonden erfordrades för att ernå den för riksstaten för budgetåret 1923—1924 påräknade inkomst av statens domäner å 30 miljoner kronor, eller 7 miljoner kronor.

Å den skuld, i vilken domänverket för berörda kredit kunde komma att häfta till riksgäldskontoret, borde verket erlægga ränta, som med hänsyn till förhållandena å penningmarknaden lämpligen torde bära bestämmas av fullmäktige efter samråd med domänstyrelsen. Å andra sidan borde, på sätt riksräkenskapsverket föreslagit, domänstyrelsen i gengäld vara berättigad att i viss utsträckning till riksgäldskontoret överlämna kontanta medel. Krediten syntes, i likhet med för åtskilliga andra ändamål tidigare beviljade krediter att utgå av lånemedel, bära beviljas icke såsom anslag å budgeten utan i form av ett i riksgäldskontorets reglemente infört bemyndigande för riksgäldskontoret att, i den mån krediten toges i anspråk, upplåna därför erforderliga medel.

I vissa av de avgivna yttrandena angående rörelsekapital för statens domänverk har även berörts frågan om de allmänna principer, vilka borde följas vid beredande av förlagsmedel för statens affärsdrivande verk ävensom de i samband härmed stående spörsmålen rörande placering av nämnda verks för omedelbart förestående utgifter eller

Departementschefen.

inleverering till statsverket av driftöverskott icke erforderliga medel samt införande av ränteberäkning för i affärsverkens rörelser nedlagt kapital. Att i detta sammanhang upptaga dessa frågor till behandling i annan mån än som påkallas av föreliggande spörsmål om lämpligaste sättet för att bereda domänverket erforderligt rörelsekapital torde emellertid icke vara behöfligt.

Rörande frågan om rörelsekapital för statens domänverk har jag, enligt vad som framgår av chefens för finansdepartementet anförande till statsrådsprotokollet den 8 januari 1923 angående riksstatsinkomsterna för budgetåret 1923—1924, i likhet med nämnde departementschef ansett mig böra i princip biträda riksräkenskapsverkets i ämnet avgivna förslag.

Detta förslag innebär i huvudsak *dels* att markinköpsfonden ävensom domänverkets förnyelsefond för återväxtkostnader skola tagas i anspråk såsom förlagsmedel för domänverket, i den mån ej nämnda fonders behållningar erfordras för förestående utgifter för fonderna, *dels* att ett fast rörelsekapital skall beredas nämnda verk genom överförande till sådant kapital i form av anslag till kapitalökning av äldre olevererade överskottsmedel, *dels ock* att domänverket skall beredas tillgång till ett rörligt förlagskapital genom öppnande hos riksgäldskontoret av kredit intill ett visst belopp för möjliggörande av inleverering i rätt tid till statsverket av uppkommande överskott. I gengäld skulle domänverkets medel i den mån de icke omedelbart vore behöfliga för bestridandet av verkets utgifter eller överskottsleverering få insättas i riksgäldskontoret. Domänverket skulle å krediten ifråga erlagga ränta och å de hos riksgäldskontoret insatta medlen uppbära ränta.

Förslaget om regelmässigt anlåtande såsom rörelsekapital av markinköps- och förnyelsefonderna har jag funnit mig böra biträda. Att, såsom hittills skett, i stor utsträckning under långa tider hava odisponerade medel för dessa fonder innestående å giroräkning i riksbanken, under det att domänverket i saknad av kontanta medel icke kunnat i rätt tid fullgöra sina inbetalningar till statskontoret av driftöverskottsmedel, kan nämligen icke vara lämpligt. Till frågan, i vilken omfattning fonderna kunna tagas i anspråk för nämnda ändamål, skall jag strax närmare återkomma.

Även den föreslagna uppdelningen av det utöver sagda fondmedel för domänverket erforderliga rörelsekapitalet i ett fast och ett rörligt förlag finner jag mig böra tillstyrka. Medan det å ena sidan givetvis är önskligt att åt verket bereda ett rörelsekapital så tillmätt, att några svårigheter icke uppstå för inleverering i rätt tid till statsverket av

driftöverskotten, måste det å andra sidan framstå såsom en angelägenhet av vikt att icke genom anhopning tidvis eller mera konstant av överflödiga rörelsemedel förminska verkets möjlighet att å det i dess rörelse uedlagda kapitalet kunna uppvisa en rimlig räntabilitet. Såsom statskontoret framhållit, skulle ock ett anvisande av enbart fast rörelsekapital kunna medföra, att förlagsmedel till betydande belopp skulle kunna stå oanvända, medan staten för fyllande av sitt medelsbehov måste verkställa upplåning, något som givetvis ej bör förekomma.

Det fasta rörelsekapitalet synes böra tillmätas relativt snävt och i allt fall icke bestämmas till högre belopp, än att det under alla förhållanden i sin helhet kan anses för sitt ändamål erforderligt. Det av riksräkenskapsverket föreslagna beloppet, 10 miljoner kronor, har ur berörda synpunkt synts mig väl avmätt. Beloppet bör, såsom redan framhållits, uppföras såsom anslag för kapitalökning till statens domänverk. Då det avsetts, att domänverket skulle omedelbart, sedan anslaget blivit tillgängligt, till statskontoret inbetala motsvarande belopp olevererade överskottsmedel, torde anslaget i fråga böra anvisas att utgå av andra statsinkomster än lånemedel. Därigenom skulle hela anordningen, såsom av riksräkenskapsverket påpekats, i själva verket komma att inskränka sig till en ren kvittningsåtgärd.

Beträffande sedan det belopp, vilket såsom rörligt förlagskapital skulle ställas till domänverkets förfogande, har jag på de av riksräkenskapsverket anförda skäl kommit till den uppfattningen, att det lämpligen bör beviljas i form av en kredit hos riksgäldskontoret. Fullmäktige i riksgäldskontoret hava häremot i huvudsak icke heller gjort någon annan invändning, än att fullmäktige såsom sin mening framhållit, att tillräcklig anledning icke syntes föreligga för ett instämmande i riksräkenskapsverkets förslag, att nämnda kredit skulle bestämmas till ett så högt belopp som 20 miljoner kronor. Enligt fullmäktiges åsikt borde nämligen en kredit av 7 miljoner kronor kunna anses tillfyllest.

Såsom framgår av chefens för finansdepartementet förut berörda anförande angående riksstatsinkomsterna för budgetåret 1923—1924, har jag i likhet med nämnde departementschef funnit det av riksräkenskapsverket ifrågasatta beloppet för högt ävensom ansett, att detsamma skulle kunna nedsättas till hälften eller 10 miljoner kronor. För en begränsning av krediten talar i första hand det förhållandet, att man enligt mitt förmenande icke för framtiden kan förvänta en omsättning för domänverket av tillnärmelsevis samma omfång som under krigsårens högkonjunkturer utan måste räkna med en nedgång i densamma. Till nedbringande av behovet av rörelsekapital bör jämväl

bidraga den omständigheten, att, efter vad man torde kunna antaga, anstånd med erläggande av virkeslikvider icke skall i framtiden behöva beviljas i samma utsträckning, som under de senaste åren varit fallet. Slutligen är att uppmärksamma att domänverkets markinköps- och förnyelsefonder böra kunna tagas i anspråk såsom tillfälligt rörelsekapital i väsentligt större utsträckning än som förutsatts av riksräkenskapsverket, och detta av följande skäl.

Markinköpsfonden hade vid 1922 års slut en behållning av i runt tal 15.7 miljoner kronor, varav 5.7 miljoner i fordringar. Förnyelsefondens behållning utgjorde vid samma tid 6.4 miljoner kronor kontanta medel. Därest markinköpsfonden ständigt skulle vara till hands för kontanta markinköp, kunde man måhända ej våga räkna med större ständig tillgång av fondmedel såsom rörelsekapital än det av riksräkenskapsverket angivna beloppet 5 miljoner kronor. Men det synes mig vara en mindre lämplig anordning att under alla förhållanden kontant betala gjorda markinköp. I fall, som avse större belopp och där det utan svårighet — ofta måhända till fördel för såväl säljare som köpare — låter sig ordna med successiva inbetalningar, synes en dylik ordning vara att föredraga. De ränteutgifter, som skulle följa av en sådan ordning, borde givetvis bestridas av markinköpsfonden liksom till denna föras räntebetalningar för försålda smärre kronoegendomar, för vilka köpskillingarna skola ingå till fonden. De förbindelser, som domänverket sålunda skulle ikläda sig, böra emellertid vid varje tillfälle begränsas inom beloppet av den odisponerade behållningen å markinköpsfonden.

Formellt sett torde ifrågavarande angelägenhet lämpligast ordnas så, att domänstyrelsen bemyndigas utställa reverser på de oguldna beloppen. Det torde emellertid vara lämpligt, att Kungl. Maj:t i samband med beslut om ifrågakommande markinköp lämnar domänstyrelsen föreskrift om det betalningssätt, som bör anlitas, då annan än kontant likvid ifrågasättes.

Därest nu angivna tillvägagångssätt kommer till användning, är det uppenbart, att domänverkets fondmedel skola kunna i ökad utsträckning tagas i anspråk såsom rörelsekapital och följaktligen anspråken på krediten hos riksgäldskontoret i motsvarande mån minskas.

Att nedsätta sagda kredit under ett belopp av 10 miljoner kronor lärer likväl icke böra ske. Riksgäldsfullmäktige hava vid sin uppskattning av kreditbehovet utgått från det i statsverkspropositionen för budgetåret 1923—1924 beräknade överskottet från domänverket och därvid antagit, att 5 miljoner kronor skulle kunna för inlevererande av sagda

överskottsmedel tagas av berörda fondbehållningar. Sagda fondmedel torde emellertid behöva, i den mån de kunna frigöras, tagas i anspråk redan för realiserandet av statsregleringen för första halvåret 1923. En nedsättning av krediten under 10 miljoner kronor skulle därför äventyra möjligheten att under budgetåret 1923—1924 inleverera det i budgetförslaget beräknade inkomstbeloppet från domänverket. Jag vill emellertid framhålla, att ifrågavarande kredit i regel torde behöva komma till användning i mycket begränsad omfattning.

För att få reda och ordning beträffande inlevereringen av domänverkets överskottsmedel bör man fastslå en viss tidpunkt, inom vilken medlen ifråga böra vara inlevererade. Det lämpliga härvidlag synes vara, att överskottet för ett visst år inlevereras före utgången av juni månad nästföljande år. Härigenom kommer alltså överskottet att kunna uppföras i närmast följande budgetredovisning. Emellertid sker den huvudsakliga inbetalningen av virkeslikviderna först i augusti och september månader. För tiden mellan den 30 juni och inbetalningarna ifråga får då krediten hos riksgäldskontoret tagas i anspråk. Men då köpeskillingarna för virket inflyta, böra dessa givetvis användas för att minska och efterhand helt avveckla krediten. På så sätt torde krediten årligen komma att tagas i anspråk under ett par månader.

Då alltså krediten i regel endast behöver anlitas under en relativt kort tid, synes ur denna synpunkt icke möta betänklighet mot att beloppet bestämmas till 10 miljoner kronor.

Beträffande sättet för anvisandet av ifrågavarande belopp är jag av samma uppfattning som fullmäktige i riksgäldskontoret. Att för en varierande kredit uppföra ett anslag å riksstaten synes mig nämligen icke lämpligt, utan torde i enlighet med fullmäktiges förslag krediten beviljas i form av ett bemyndigande för riksgäldskontoret att i den mån krediten tages i anspråk upplåna härför erforderliga medel.

Likaså finner jag mig böra instämma i det av fullmäktige gjorda uttalandet, att domänverket å den skuld, för vilken verket kan komma att häfta till riksgäldskontoret, skall vara skyldigt att erlægga ränta, ävensom att denna ränta lämpligen bör av fullmäktige efter samråd med domänstyrelsen bestämmas med hänsyn till de rådande förhållandena å den allmänna penningmarknaden.

Enligt riksräkenskapsverkets förutnämnda förslag skulle statens domänverk äga att till riksgäldskontoret för förvaltning och förräntning överlämna de kontanta medel, vilka för verkets utgifter eller överskottslevereringar icke vore för den närmaste framtiden behövligen. Jag har i likhet med chefen för finansdepartementet anslutit mig jämväl till

detta förslag och vill med avseende därå allenast frambålla, att domänverket å de medel, som sålunda insättas i riksgäldskontoret, bör gottgöras ränta efter samma räntefot, som faststälts för av verket lyftade kreditbelopp.

I händelse av bifall till vad nu föreslagits ifråga om beredande av rörelsekapital åt statens domänverk, torde verkets olevererade överskottsmedel för åren 1919—1923 kunna till statskontoret inbetalas före den 1 juli 1924.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels å riksstaten för budgetåret 1923—1924 bland utgifter för kapitalökning, att täckas av andra statsinkomster än lånemedel, under rubrik »Statens affärsverksamhet» till rörelsekapital för statens domänverk anvisa ett anslag av ..... kronor 10,000,000;

dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ej mindre för beredande åt domänverket av ytterligare rörelsekapital tillhandahålla sagda verk en rörlig kredit av intill 10,000,000 kronor än även till förvaltning mottaga samma verks för omedelbart förestående utgifter eller inleverering till statsverket av driftöverskott icke erforderliga medel;

dels besluta, att å såväl lyftade kreditbelopp som till förvaltning överlämnade medel skall utgå ränta, som av fullmäktige i riksgäldskontoret efter samråd med domänstyrelsen bestämmes med hänsyn till de å den allmänna penningmarknaden rådande förhållanden;

dels ock bemyndiga domänstyrelsen att för likviderande av utav Kungl. Maj:t beslutade inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark utfärda reverser, dock vid varje tidpunkt till belopp ej överstigande behållningen å domänverkets markinköpsfond.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifalla samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Rune Thygesen.